

A kétegyházi kurgánmező roncsolt halmainak helyreállítási javaslata

Bede Ádám – Czukor Péter

Abstract

Reconstruction proposal for damaged mounds of the kurgan field near Kétegyháza, Hungary. The burial mounds (kurgans) from the Late Copper Age are anthropogenic geomorphological objects in the Great Hungarian Plain. These earth monuments have archaeological, cultural, landscape and nature conservational values. Many kurgans of the mound field near Kétegyháza were excavated by a scientific cooperation of Gyula Gazdapusztai archaeologist and the local agricultural producing corporation between 1966 and 1968. Some mounds were destroyed almost completely (e.g. the Török-halom), others show the signs of disturbance as landscape gashes. The searching digs and pits of the archaeological excavation were not buried even today. In the Kígyósi-pusztas as a part of the national park 75 kurgans can be found. From these 7 were destroyed, 37 mounds are damaged or disturbed with necessity of any reconstruction. The Török-halom kurgan was already rebuilt in 2011 by the Körös-Maros National Park Directorate. We would like to contribute to the reconstruction of damaged mounds and restoration of the landscape with concrete plans and detailed proposals.

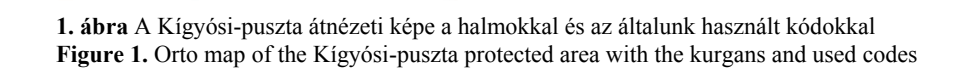
Keywords: kurgan field near Kétegyháza, Late Copper Age, Yamnaya Culture, landscape and cultural values, earth monument reconstruction, landscape restoration

Kulcsszavak: kétegyházi kurgánmező, késő rézkor, Jamnaja-kultúra, tájképi és kulturális értékek, halomrekonstrukció, tájrehabilitáció

Bevezetés

Az alföldi őskori halomsírok (kurgánok, kunhalmok) a késő rézkori Jamnaja-kultúra által emelt antropogén jelenségek (DANI – HORVÁTH 2012). Kiemelt tájképi és kulturális értéket képviselnek. Az elmúlt ötezer év során az emberi tevékenységeknek köszönhetően egy részük végleg eltűnt, többségük nagyobb bolygatáson esett át, ám minden pusztítás (elhordás, szántás, beépítés stb.) ellenére így is szerves részét képezik az alföldi tájnak, a nagyobb halmok pedig meghatározó tájképi megjelenésükkel ma is uralják környezetüket (BEDE 2016). Régészeti vonatkozásaik mellett geológiai, geomorfológiai, tájtörténeti és természetvédelmi szempontból is jelentősek (TÓTH *et al.* 2017). Néhány ép felszínű halom még mindig őrzi az ősi sztyeppvegetáció fragmentumait (DEÁK *et al.* 2015).

A Kétegyháza (Békés megye) mellett található kurgánmező a Kárpát-medencében egyedülálló módon mutatja a halmok táji szervesződését és építési logikáját. A két legnagyobb központi kurgán, a két Török-halom köré, egy bizonyos, meghatározott területen belül hordták fel a többi kisebb vagy közepes méretű halmot egyesével, párosával, sorokban vagy kisebb csoportokban (1. ábra).

Az ásatások következtében néhány halmot szinte teljesen elhordtak (például a legmagasabb, déli Török-halmot), többet pedig annyira átfomlaltak, hogy alakjukban maradó sérüléseket szenvedtek (szondázó árkokkal átvágták, felező módszerrel kettészelték őket, kisebb feltáró gödröket ástak beléjük stb.) (2. ábra). A nagyobb halmok földanyagát a téesz jellemzően útfeltöltés céljából hordta el (NAGY 2012), a kisebb halmok kiásott talaját azonban nem hasznosították. Ezek kiterített anyaga általában ma is a feltárt gödör vagy árok mellett kiterítve hever (3. ábra). Az ásatások nyomainak helyreállítására, a kiásott objektumok visszatemetésére korábban semmilyen szándék nem volt, ezért a roncsolt halmok már több mint ötven éve őrzik e tájsebeket. A nemzeti

park szakemberei azonban a közelmúltban elhatározták, hogy pályázati támogatást igénybe véve rekonstruálják a halommező legbolygatottabb halmait. Ehhez az előremutató törekvéshez a tervezési fázisban terepi és elméleti vizsgálatainkkal, valamint gyakorlati szempontú javaslatainkkal kívántunk hozzájárulni (BEDE – CZUKOR 2015).

További, bizakodásra okot adó fejlemény, hogy a legmagasabb, központi kurgán, a déli Török-halom rekonstrukciója (újraépítése) 2011-ben megtörtént, ezzel újabb modern kori tájseb szűnt meg a kétegyházi puszta felszínén (NAGY 2012).

2. ábra Gazdapusztai Gyula régészeti feltárása 1966-ban a K13 kódú halomban (MNM RégAd XVIII. 282/1967)

Figure 2. Gyula Gazdapusztai's archaeological excavation on the kurgan K13 in 1966 (MNM RégAd XVIII. 282/1967)

3. ábra A K15 kódú feltárt halom 2015-ben (Bede Á. felvétele)

Figure 3. The kurgan K15 after the archaeological excavation in 2015 (photo by Á. Bede)

Anyag és módszer

Vizsgálatunkba – elsősorban gyakorlati célból – kizárólag a védett, Kígyósi-pusztá elnevezésű nemzeti parki törzsterület halmait vontuk be. Természetesen a védett területen kívül is épültek halmok, sőt a szabadkígyós–kétégyházi vasútvonaltól keletre megtalálhatók olyan kisebb kurgánok, kurgáncsoportok is, melyek az egykori régészeti feltárások következtében szintén torzult alakúak, így rekonstrukciót igényelnének. Ennek ellenére, mivel kívül esnek a törzsterületen, nem volt mód javaslatunkba beépíteni őket.

Mielőtt az egyes tervrekonstrukciókat elkészítettük, felmértük a védett terület minden egyes halmának természeti állapotát, leírtuk tájtörténetét, továbbá térinformatikai módszerekkel rögzítették 2015. évi morfológiai állapotukat is. Mindehhez felhasználtuk a rendelkezésre álló adattári jelentéseket (MTA RégInt, MNM RégAd, MFM RégAd), határjáró okleveleket (MOL P 418. C. 10., 12., 18., 19., 25., 49.), a régészeti (DANI – HORVÁTH 2012, ECSÉDY 1979, SZATMÁRI 2005), helytörténeti (KRÁLIKÉNÉ FÜZESI 1996, PESTY 1983, KRUPA 1981) és természettudományos (DÖVÉNYI *et al.* 1977, DÖVÉNYI 1986, KERTÉSZ 2005, KERTÉSZ 2006, KOVÁCS – MOLNÁR 1986, RAKONCZAI 1986) szakirodalmat, légi és ortofotókat (FENTRŐL, GOOGLE FÖLD), valamint a kéziratoss és nyomtatott térképeket, elsősorban a katonai felméréseket, uradalmi és kataszteri térképeket (BEDE – CZUKOR 2015).

A műholdas pontfelvételt egy nagy pontosságú Topcon HiPer SR GNSS, FC336 típusú műszerrel végeztük, a kinyert mérési adatok elemzését, térképi megjelenítését és a tervrekonstrukciós ábrák elkészítését ArcGIS 10 és AutoCAD Map 3D 2010 programokkal készítettük el (BEDE – CZUKOR 2015).

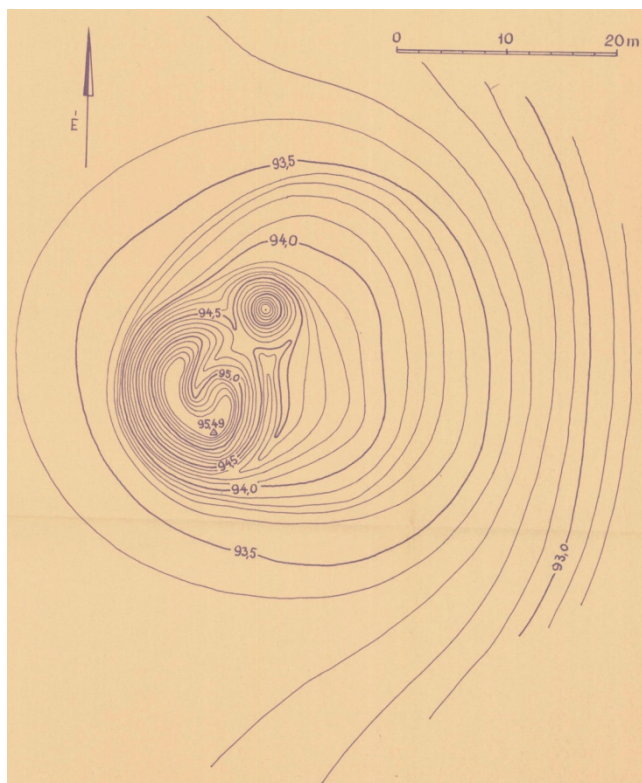
Külön is ki kell emelnünk Gazdapusztai Gyula régész és Tóth József geográfus 1966-ban készült geodéziai (szintezési) felméréseit (4. ábra), melyek az akkori legmodernebb módszerekkel készültek. 0,1 m-es beosztású szintvonalas ábrákon jelenítették meg a kétégyházi kurgánmező legjellemzőbb 36 halmának morfológiai viszonyait (GAZDAPUSZTAI – TÓTH 1966, MNM RégAd XVIII. 282/1967). Több, mára elhordott vagy alakjában teljes mértékben eltorzított halom rekonstrukciója csak e szintezési eredmények felhasználásával vált lehetségessé.

Eredmények és megvitatás

Vizsgálataink során összesen 75 kurgánt dokumentáltunk a nemzeti parki törzsterületen belül (1. táblázat). Ezek közül 7 már elpusztítottnak tekinthető. A ma is létező 68 halom közül 38 szenvedett el az elmúlt évszázadok során kisebb-nagyobb sérüléseket, melyek egy része reálisan helyreállítható. 2011-ben a déli Török-halom újraépítése már megtörtént (NAGY 2012), ezért ezt a halmot nem vettük be a rekonstrukciós vizsgálatokba.

Általában elmondható, hogy csak a legszükségesebb és legnagyobb volumenű helyreállítási beavatkozásoknál készítettünk dokumentációs tervet (BEDE – CZUKOR 2015), a kisebb bolygatások megszüntetése azonban terepi kivitelezői egyeztetéssel is megvalósítható. Vannak ugyanis halmok, melyeknél csak bizonyos kisebb beavatkozás is elegendő ahhoz, hogy újból elnyerjék megfelelő alakjukat, mert az általános megjelenésük nem sérült (ilyen például az Sz07 kódú szabadkígyósi névtelen halom).

Egyelőre sajnos nem minden halom alkalmas a helyreállításra, mert vagy nincs megfelelő mennyiségű információ róla (például régi térképek nem jelölik; mint az Sz03 kódú szabadkígyósi névtelen halmot) vagy magas növényzet – cserje, erdő, esetleg nagyobb gyom – takarja (ezért 2015-ben nem lehetett elvégezni a térinformatikai felmérést, mint a GyK01 kódú halom esetében).

4. ábra Újkígyós, Kétegyháza és Szabadkígyós hármashatárán álló Határ-halom (ÚKSz01) szintvonalas felmérése, rajta a modern kori lőállással (MNM RégAd XVIII. 282/1967)

Figure 4. The contour map of Határ-halom (ÚKSz01) kurgan on the triple boundary point of Újkígyós, Kétegyháza and Szabadkígyós settlements, with a present-day banquette on the top (MNM RégAd XVIII. 282/1967)

Javaslatainkban csak a halmok alakjában bekövetkezett változásokról írunk, a növényzeti és egyéb rekonstrukciókat nem tárgyaljuk (fák eltávolítása, cserjeirtás, háromszögelési alappont visszaállítása, földút-elvezetés stb.). Annyit azonban itt is megjegyzünk, hogy elegendőnek tartjuk a földmunkák után a spontán visszagyepesedést és a növényzet záródása után a folyamatos legeltetés, esetleg kaszálás fenntartását. A visszaállításhoz a halmok földanyaga gyakorlatilag mindegy, hogy milyen minőségű és összetételű, a legfelső 0,5 m-nek azonban – a hiteles rekonstrukció és a betelepülő növényfajok miatt – feltétlenül mezősségi talajnak kell lennie.

Egyes halmok felszínén (például a Hegyes-halom északnyugati oldalában vagy a Török-halom keleti lejtőjén) régebbi, történeti korokból származó bolygatások nyomai észlelhetők, melyek kisebb-nagyobb beásás formájában jelentkeznek. Ezek rendszerint behorpadt, betöltődött és mára elsimult kincskereső gödrök, melyek mint kultúrtörténeti tájsebek is értelmezhetők. Ezek helyreállítását egyelőre nem tartjuk célszerűnek, illetve az egyes esetek további szakmai egyeztetést is igényelhetnek.

Itt is ki kell emelnünk a határárkok (határsáncok) és határdombok jelentőségét. Ezek olyan kulturális (antropogén) táji lenyomatok, melyek az egykori (a legtöbb esetben késő középkori–kora újkori) településszerkezet képét rögzítik, oldalaik rendszerint elsődleges növénytársulásokat őriznek. Részletes dokumentálásuk és hosszútávú megőrzésük feltétlenül indokolt (BEDE 2016). Ilyen határjelenségekkel találkozhatunk például a kétegyháza–szabadkígyósi Hegyes-halom (5. ábra) és Kun-halom (6. ábra) vagy a kétegyházi Török-halom területén. A hajdani állattartás emlékét mutatja a K14 kóddal rendelkező kétegyházi névtelen halom, melynek külső szélében, szabályos körben kerítőárkot ástak, így egy ideiglenes jószágállást (aklot) hozva létre (7. ábra). Fenntartását nem csak történeti, de tájképi szempontból is szükségesnek tartjuk.

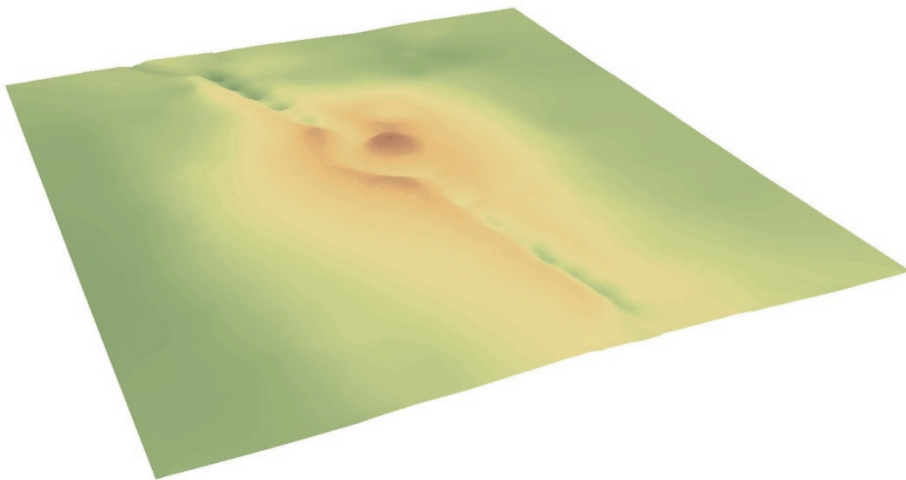

5. ábra A Hegyes-halom (KSz01) a Kétegyháza és Szabadkígyós között húzódó határárkokkal (Bede Á. felvétele, 2013)

Figure 5. The Hegyes-halom (KSz01) kurgan and the boundary ditch of Kétegyháza and Szabadkígyós settlements (photo by Á. Bede, 2013)

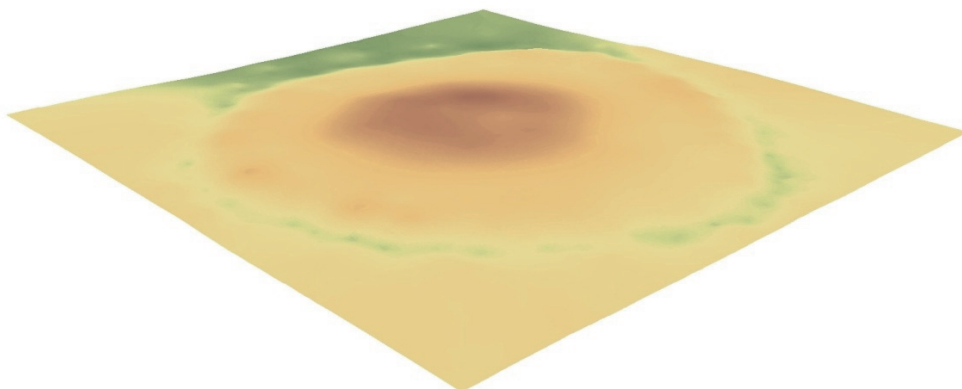
Vannak olyan szituációk is, mikor a nagyobb róka- vagy borzkotorékok jelentenek a halom állapotára veszélyt (GODÓ *et al.* 2017), mint például a K18 kódú kétegyházi névtelen halomnál. Ezeknél sem indokolt külön tervrekonstrukció elkészítése, a probléma helyszíni megszüntetését azonban mindenképpen mihamarabb meg kellene oldani, hiszen ezek az állatok általában nagymértékű talajmozgatást végeznek.

Továbbá vannak olyan modern kori beásások, bolygatások, melyek csak közvetve kapcsolódnak a halmokhoz. Ilyenek a Gazdapusztai Gyula 1966–1968-as régészeti feltárásainak halmokon kívüli kutató szelvényei, melyek közül a 810,819, 136,916 központi EOVS-koordinátával rendelkező a leglátványosabb (ECSEDY 1979). Ennek helyreállítása is mindenképpen szükséges, külön rekonstrukciós tervet azonban nem feltétlenül igényel, hiszen az egykori árok két oldalára kitett földsávot kell csak az árokba visszatemetni, majd a földet elegyengetni.

6. ábra A Kun-halom (KSz02) Kétegyháza és Szabadkígyós határán, tetején határdombbal és határárokkal

Figure 6. The Kun-halom (KSz02) kurgan between Kétegyháza and Szabadkígyós settlements with boundary sings (hump and ditch)

7. ábra A K05 kódú kétegyházi névtelen halmot szabályos újkori körárok veszi körül

Figure 7. A modern circle formed ditch located around the unnamed kurgan K05 in Kétegyháza

Hosszútávon mindenképpen fontos lenne a nemzeti park törzsterületén kívül eső, további kétegyházi halmok helyreállítását is megvalósítani. Gondolunk itt elsősorban a vasútvonaltól keletre elhelyezkedő kurgáncsoport régészetiileg feltárt (ECSÉDY 1979) és ezáltal részben elpusztított halmaira. Bár tisztában vagyunk vele, hogy a természetcélú védelmi intézkedések hatályai ezeken a

külső területeken korlátozottabbak, nyilván találnánk lehetőséget – akár magánszemélyekkel is egyeztetve – e halmok megőrzésére is.

Szeretnénk azt is kihangsúlyozni, hogy a minél teljesebb mértékű helyreállítás nem csak a tájsebek eltüntetése (tájrehabilitáció) és a geomorfológiai viszonyok rekonstruálása szempontjából fontos, de a bemutathatóságot is szolgálja és turisztikai lehetőségeket is magában rejt (MEZŐS 2003).

Alább 11 kurgán konkrét helyreállítási tervét tárgyaljuk, és további 26 halom kisebb volumenű beavatkozást igénylő rekonstrukciós teendőit ismertetjük javaslatok formájában. A már nem létező 7 halom újbóli megépítésének korlátairól is szólnak (BEDE – CZUKOR 2015).

Sz05 – névtelen halom EOV 809,039, 140,329

A halom alapvetően jól mutatja alakját, és az is látszik, hogy tetejéből már az újkorban hordtak le, így simítva el a felszínt (talán az itt állt pásztorkunyhók építésekor). További bolygatások érték a nyugati oldalon, ahol a szélekből is hordhattak el kisebb mennyiségű földet, de az itt található leszakadás részben természetes erózió következménye is lehet (8. ábra). A legmarkánsabb 20. századi beavatkozás egy nagyobb méretű, hosszanti gödör a halom központi részén. Az ebből kitermelt földanyag a halom déli oldalán egy nagyobb kupacban hever, először ezt a részt kell visszatölteni, ezzel a földhányást megszüntetni. Az elkészített tervrekonstrukció inkább elméleti alapú, amennyiben a terepi kivitelezés során egyeztetéssel kiküszöbölhetők a problémák, úgy nem feltétlenül indokolt a halom eredeti magasságának és legfelsőbb szintjeinek helyreállítása (ez további szakmai konzultációt igényelhet). A feltöltendő földtömeg maximális mennyisége: 78 m³.

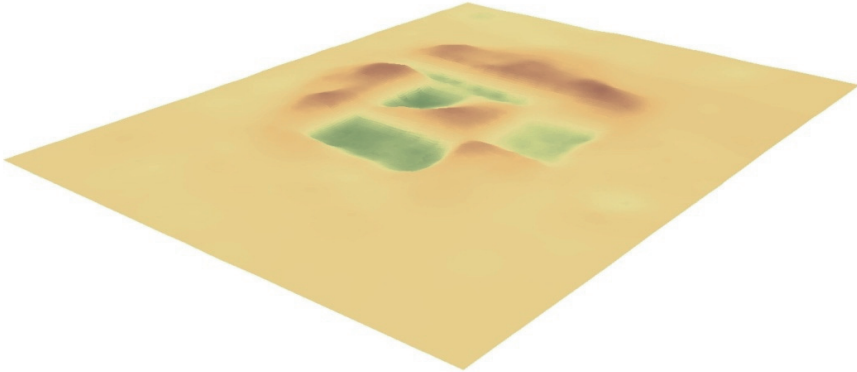

8. ábra Az Sz05 kódú szabadkígyósi névtelen halom nyugati oldalának eróziója
(Bede Á. felvétele, 2015)

Figure 8. Erosion on the western side of the unnamed kurgan Sz05 in Szabadkígyós
(photo by Á. Bede, 2015)

K06 – névtelen halom EOV 810,869, 136,961

A Gazdapusztai Gyula-féle 1968-as régészeti feltárás kutató szelvényeinek betöltésére és a halom helyreállítására konkrét tervdokumentációt készítettünk. A terv során alapvetően a most is meglévő in situ halomlejtőket és azok szintvonalait vettük figyelembe (9. ábra). A kivitelezés során nagyon kell ügyelni arra, hogy az épen megmaradt részek, így a halom (részleteiben meglévő) szélei ne sérüljenek, és elsősorban a negatív részek visszatöltése történjen meg. A rekonstruált legfelső szint visszaállítása nem feltétlenül indokolt (a terepi kivitelezés során ez még pontosítható). A feltöltendő földtömeg maximális mennyisége: 126 m³.

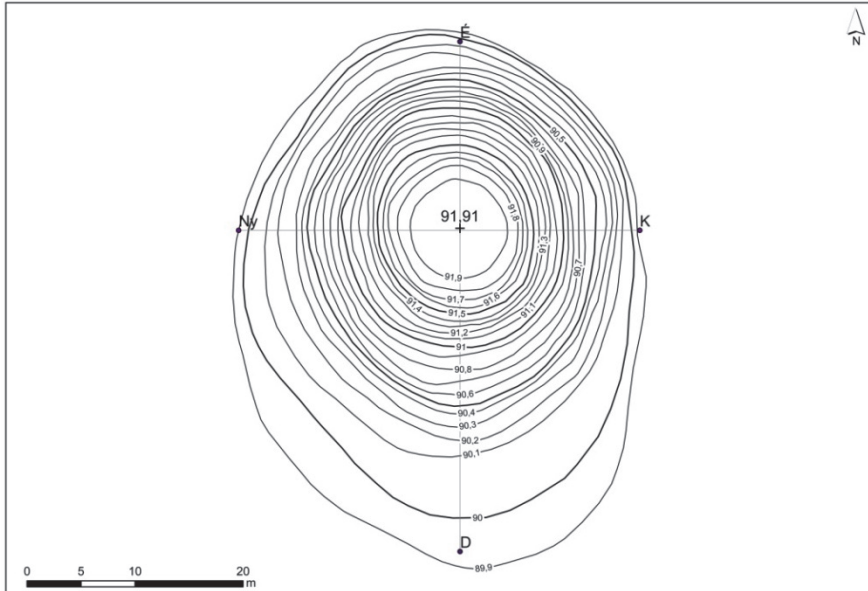

9. ábra A kétegyházi K06 kódú névtelen halom szabályos alakú feltárási gödrei

Figure 9. Regular formed archaeological pits on the unnamed kurgan K06 in Kétegyháza

K07 – névtelen halom EOY 810,843, 136,921

Gazdapusztai Gyula 1967-es kutató szondájának visszatöltése és a halom eredeti alakjának visszaállítása viszonylag egyszerű feladat, mert a kisméretű kurgán alakja jól adja magát. Itt is vigyázni kell a kivitelezés során, hogy az eredeti, épen megmaradt oldalak és lejtők ne sérüljenek. A feltöltendő földtömeg maximális mennyisége: 8 m³.

10. ábra A kétegyházi K09 kódú névtelen halom tervrekonstrukciója

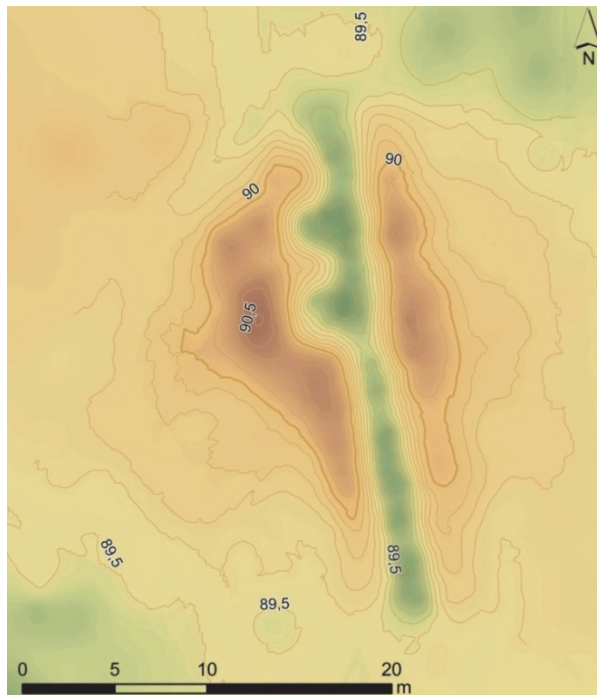
Figure 10. Reconstructional plan of the unnamed kurgan K09 in Kétegyháza

K09 – névtelen halom EOV 810,853, 136,859

A 2 m magas és 40 m átmérőjű halmot az 1967–1968-as régészeti feltárás során szinte teljesen elhordták, csupán a déli oldalon maradt némi in situ lábrész (mely meghagyandó), valamint körvonalai ma is jól kivehetők. A kurgán helyreállítása már nagyobb mértékű földmunkát igényel, melynek az eredeti 1967-es szintvonalas felmérés (GAZDAPUSZTAI – TÓTH 1966) alapján készítettük el a tervdokumentációját (10. ábra). Szerencsére a halom eléggé jól dokumentált, a geodéziai felmérés és keresztmetszet mellett alakjáról és szerkezetéről is maradtak fenn informatív fényképek. A feltöltendő földtömeg maximális mennyisége: 1595 m³.

K11 – névtelen halom EOV 810,866, 136,809

A halomba húzott észak–déli irányú régészeti kutató árok visszatemetése a fő feladat. Ehhez fel kell használni az árok két oldalára kitért földanyagot is, mely a kurgán alakját jelenleg szintén torzítja (11. ábra). Egyéb részei nagyjából épek, a kivitelezés során vigyázni kell arra, hogy csak a régészeti bolygatás során odakerült földet mozgassuk, és elsősorban a mélyebb részek kitöltésére koncentráljunk. A tervdokumentáció során részben felhasználtuk Gazdapusztai Gyula 1967-es, eredeti szintvonalas felmérését is (GAZDAPUSZTAI – TÓTH 1966). A feltöltendő földtömeg maximális mennyisége: 66 m³.

11. ábra A K11 kódú kétegyházi névtelen halom kutató árka a kétoldalra kiterített földanyaggal

Figure 11. Searching ditch with the excavated earth material on the unnamed kurgan K11 in Kétegyháza

K13 – névtelen halom EOV 810,939, 136,912

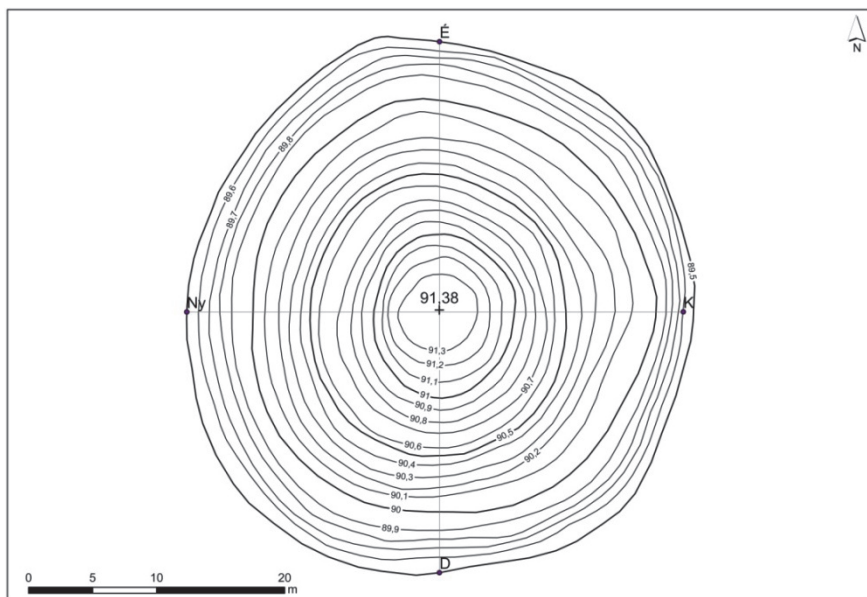
Az 1966–1967-ben feltárt kurgán alakja erősen torzult, azonban Gazdapusztai Gyula dokumentációinak (szintvonalas felmérés, keresztmetszet, fényképek) köszönhetően ismerjük pontos fekvését, alakját és méreteit (GAZDAPUSZTAI – TÓTH 1966). Az eredeti felméréseket felhasználva és a meglévő, általunk felmért szintvonalak alapján készítettük el a konkrét tervdokumentációt (12. ábra). A kivitelezés során ügyelni kell arra, hogy a ma fennálló legnyugatibb legmagasabb pont valószínűleg nem a halomhoz tartozik (vagy nem teljes mértékben), hanem a kitermelt földet hányták ide. A kivitelezés során ügyelni kell az északi és déli in situ lejtők épségére. A feltöltendő földtömeg maximális mennyisége: 975 m³.

K15 – névtelen halom EOV 810,754, 136,486

A régészetileg feltárt halmok közül talán ez a legjobban kiegészíthető, annak ellenér, hogy érdemi dokumentáció (például részletes archív felmérés) nem maradt fenn róla. Alakja azonban igen jól adja magát (3. ábra). A tervdokumentációt térinformatikai felmérésünk és a ma is meglévő szintvonalak alapján készítettük el. A kivitelezés során vigyázni kell arra, hogy a körben meglévő szélek és lejtők, és elsősorban a keleti oldal ne sérüljenek. A feltöltendő földtömeg maximális mennyisége: 116 m³.

K19 – névtelen halom EOV 810,492, 135,788

Bár elkészítettük a halom konkrét tervdokumentációját, mely a leírásokon és helyszíni felméréseink alapján történt, ez csak egy elvi tervezet, mert sajnos a halom alakjára vonatkozó konkrét felmérés vagy fénykép nem maradt fenn. Így részben fiktív kiegészítést tettünk a kurgán helyreállítására. Tudomásunk szerint a feladat a tulajdonviszonyok (magántulajdon) és a művelés (szántó) miatt egyelőre nem megoldható. A feltöltendő földtömeg maximális mennyisége: 212 m³.

12. ábra A kétegyházi K13 kódú névtelen halom tervrekonstrukciója

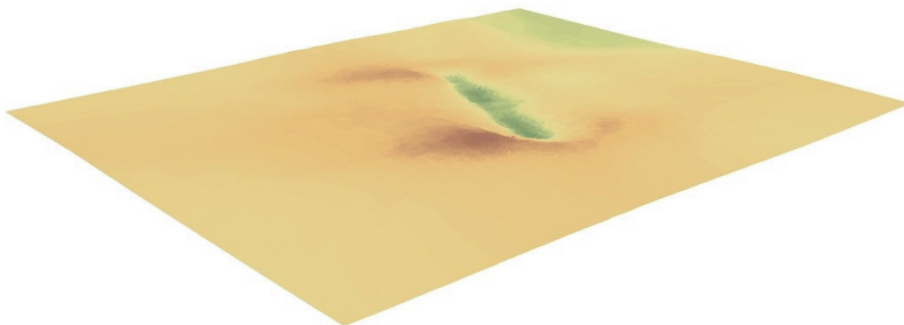
Figure 12. Reconstructional plan of the unnamed kurgan K13 in Kétegyháza

K29 – névtelen halom EOV 810,904, 135,759

Sajnos nem maradt fent értelmezhető dokumentum a halom alakjára és egykori állapotára vonatkozóan, ezért a rekonstrukciós tervdokumentáció elkészítése során elsősorban saját geoinformatikai felmérésünk adataira és a ma is meglévő szintvonalakra támaszkodtunk. A felmérés során és a terepi szemlével is jól igazolható, hogy a halom szélei egyértelműen kirajzolódnak, ráadásul a központi régészeti kutató árok északkeleti és délkeleti végénél in situ lejtők is megmaradtak (13. ábra), melyek épségére a kivitelezés során nagyon vigyázni kell. A feltöltendő földtömeg maximális mennyisége: 191 m³.

K30 – névtelen halom EOV 811,001, 135,927

Mivel semmilyen korábbi dokumentumban (például régi térképeken) nem szerepel ez a kisméretű halom, ezért eredeti alakját sem ismerjük. Azonban körvonalai jól kirajzolódnak, valamint keleti oldalának lábi része is megmaradt, mely az informatikai felméréssel együtt megfelelő támpontot ad a rekonstrukciós terv elkészítéséhez, mely a fenti okok miatt részben elvi (fiktív) jellegű. A részletek a helyszíni kivitelezői egyeztetés során azonban még pontosíthatók. A feltöltendő földtömeg maximális mennyisége: 9 m³.

13. ábra A K29 kódú kétegyházi névtelen halom központi kutatóárka

Figure 13. Searching ditch in the central part of the unnamed kurgan K29 in Kétegyháza

K37 – névtelen halom EOV 811,761, 135,485

Mivel a roncsolt halom az 1967-es szintvonalas felméréskor már a maihoz hasonló alakot mutatott (GAZDAPUSZTAI – TÓTH 1966), ezért kijelenthető, hogy hiányzó földanyagát nem a régészeti szakmunkák során hordták el, hanem korábbi bolygatások eredményeként. Mivel elég jelentős része (bár a kisebbik fele) és körvonala is megmaradt (14. ábra), ezért a terepi felmérés és a mai állapotok figyelembe vételével viszonylag pontosan rekonstruálható a halom eredeti alakja. A kivitelezés során nagyon vigyázni kell az in situ déli oldalra, valamint a nyugati és keleti eredeti lejtőkre és szélekre. Mivel a belső, elhordott részek növényzete mára viszonylag jól regenerálódott, ezért innen történő gyeptéglák telepítése is elképzelhető. A feltöltendő földtömeg maximális mennyisége: 588 m³.

14. ábra A kétegyházi K37 kódú névtelen halom megmaradt déli lejtője

Figure 14. Slope on the southern side of the damaged kurgan K37 in Kétegyháza

Ú01 – névtelen halom † EOV 806,348, 137,044

A valószínűleg egyébként is kisméretű és alacsony halom eredeti alakját nem ismerjük, így újjáépítése nem megoldható, mert nem lenne hiteles az újból alkotott objektum. Mivel nem valószínű, hogy a halom formájára vonatkozó dokumentum előkerül, így a rekonstrukció nem lehetséges.

Ú07 – névtelen halom † EOV 807,206, 135,646

Sajnos ma már erről a halomról sem lehet eldönteni, hogy milyen volt az eredeti alakja. Elképzelhető, hogy csak egy kis középkori mottéról van szó, melyre a templomot építették (SZATMÁRI 2005). Ezért a halom rekonstrukciója, újjáépítése nem megoldható, az alapok hiteles régészeti feltárásával azonban a templom bemutatható, sőt újraépíthető lenne.

ÚSz01 – névtelen halom EOV 807,825, 137,631

Mivel a halom alakja az elmúlt évszázadokban erősen torzult, sőt nyugati felét teljesen elhordták, így egyelőre nem megoldható a rekonstrukció, mivel nem ismerjük az eredeti állapotot. Ma már nehéz a halmot az alatta lévő háttól elválasztani, megkülönböztetni is. Ennek ellenére hosszútávon van esély arra, hogy – megfelelő geomorfológiai vizsgálatok után – ezt a halmot is helyreállítsuk.

ÚKSz01 – Határ-domb EOV 808,815, 136,699

A halom alapvetően őrizte eredeti alakját, azonban a ráépített objektumok miatt ez kevésbé érvényesül (4. ábra). A három település határának találkozási pontját jelölő határdombot mindenképpen meg kell hagyni, a 20. századi lövész (géppuskafészek) sorsa pedig további szakmai egyeztetést igényel. Úgy látjuk, hogy a cserjés-fás növényzet letakarításával és a felszín folyamatosan tisztán tartásával a kurgán megfelelő bemutató hely lehetne, ahol a különböző korok kultúrtörténeti rétegződései láthatók.

Sz01 – névtelen halom EOV 806,452, 142,036

A szabadkígyósi temetőben álló halom alakja egyértelmű és jól meghatározható, így könnyen kiegészíthető lenne (15. ábra). Azonban jelenleg erre – a temető funkciója és a délre lévő aszfaltút közelsége miatt – nem látunk esélyt. Nyugati oldala szinte teljesen eredeti, a keletit lemetsztették, és az északi oldalból is hiányzik egy rész, itt nagyobb méretű krypta áll. Teljes megmaradt felületén ma is temető található, számos régi, egységes stílusú sírral és elszórt sírsorokkal a 19. század második feléből, valamint egy vasszuszlettel. Felülete erősen bolygatott, számos kisebb beásás, talán régi

sírok és földmozgatások nyomai észlelhetők rajta. Hosszútávon az északi és keleti szélékből lenyesett kisebb részek, valamint a déli, az úttal és az utat kísérő árokkal elhordott nagyobb oldal is rekonstruálандók. Újabb sírt nem kellene létesíteni a halmon, viszont a régi sírokat meg kell hagyni és gondozni, mert így a halom és a temető egy sajátos ódon hangulatú tájelem összképét adja.

15. ábra A szabadkígyósi temetőben található névtelen halom (Sz01) (Bede Á. felvétele, 2015)
Figure 15. Unnamed kurgan (Sz01) in the cemetery of Szabadkígyós (photo by Á. Bede, 2015)

16. ábra A szabadkígyósi Templom-halom (Sz02), rajta 19. századi kápolnával
(Bede Á. felvétele, 2015)
Figure 16. The Templom-halom (Sz02) kurgan with a chapel from the 19th century in Szabadkígyós (photo by Á. Bede, 2015)

Sz02 – Templom-halom EOVS 807,111, 142,283

Mivel a halom igen jelentős módosításokon ment keresztül a 19. században, és a ráépített kápolna és kriptá miatt ezek irreverzibilisek, így semmi esély nem maradt az eredeti alak helyreállítására, amit – mellesleg – nem is ismerünk. De egyébként sem lenne indokolt semmilyen beavatkozás, hiszen a halom a rajta és benne lévő építményekkel, felvezető lépcsővel, valamint a szélein futó téglafallal együtt kiemelkedő kulturális és turisztikai értékkel bír (16. ábra).

Sz03 – névtelen halom EOVS 806,778, 141,961

Igen problémás ez a halom abból a szempontból, hogy régi térképek egyáltalán nem jelölik, ennek ellenére – alakjából és geomorfológiájából ítélve – nagyon valószínű kurgán eredete. Mivel rajta/benne újkori temetőt létesítettek, amit azután felszámoltak, a terület hosszabb időn keresztül nagymérvű bolygatásnak volt kitéve. A bolygatás legnagyobb valószínűséggel a rézkori alaptemetkezést is elpusztította. Morfológiai tapasztalataink alapján nyilvánvaló, hogy a halom tetejéből hordtak el földet, a rekonstrukció azonban egyelőre nem lehetséges.

Sz06 – névtelen halom EOVS 808,419, 138,564

A halom az újkorban itt létesített major és a rajta állt uradalmi épület miatt erősen torzult, de valószínűleg eredetileg sem lehetett túl nagy, ráadásul a középkorban rajta állt templom (SZATMÁRI 2005) építésével már akkor komoly bolygatáson esett át. Elképzelhető, hogy nem is őskori kurgánról, hanem középkori mottéról van szó. Amennyiben nem pusztította el az újkori majorépület a középkori alapokat, úgy azok feltárása és konzerválása után szép bemutatóhely lehetne a terület.

Sz07 – névtelen halom EOVS 809,766, 139,057

Szép, karakteres, szabályos alakú halom, azonban déli oldalán egy nyugat-keleti irányú, nem túl mély árokszerű beásás húzódik. Ennek betöltése már rövidtávon feltétlenül indokolt és megoldható, konkrét tervrekonstrukciót nem igényel, helyszíni kivitelezői egyeztetéssel is helyreállítható.

GySz01 – Határ-domb EOVS 809,997, 140,901

A tájképileg is meghatározó halom eredeti alakja egyértelmű, bár erősen torzult. Mivel jelen állapot szerint a közeljövőben nem látunk esélyt arra, hogy eredeti alakjának megfelelően helyreállítsuk a kurgánt, így tervrekonstrukciót sem készítettünk róla, azonban egy aktuális projekt keretében ez pótolható. A vízügyi hatóságokkal egyeztetve talán elérhető, hogy a halom központi részébe ástott csatorna (Kígyósi-főcsatorna vagy Kígyós-szabadkai-határcsatorna) árkát visszatöltsük és a most még élő csatornát a körben már meglévő csatornába elvezessük. A központi csatorna két oldalára, a halom tetejére kített földdel az árok nagy részét vissza lehetne tölteni. (17. ábra)

Gy02 – névtelen halom † EOVS 811,204, 138,501

Sajnos a halom eredeti alakját nem ismerjük, és az is elképzelhető, hogy nem őskori kurgán, hanem középkori motte volt. A középkori templomalapok régészeti feltárása és konzerválása után bemutatható lehetne a terület.

Gy08 – névtelen halom † EOVS 813,104, 137,548

Gy09 – névtelen halom † EOVS 813,293, 137,541

Gy10 – névtelen halom † EOVS 813,111, 137,369

Ennek a három, valószínűleg egyébként is kisméretű halomnak – a korabeli térképpábrázolás bizonytalansága miatt – a lokalizációja is erősen kérdéses, az alakjuk pedig végképp rekonstruálhatatlan. Jelenlegi tudásunk alapján ezek helyreállítása vagy újbóli megépítése hosszútávon sem megoldható.

17. ábra A csatornák által felszabdalt Határ-domb (GySz01) Gyula és Szabadkígyós határán (Bede Á. felvétele, 2015)

Figure 17. Channels cut the body of the Határ-domb (GySz01) kurgan between Gyula and Szabadkígyós settlements (photo by Á. Bede, 2015)

Gy11 – névtelen halom † EOV 813,122, 137,216

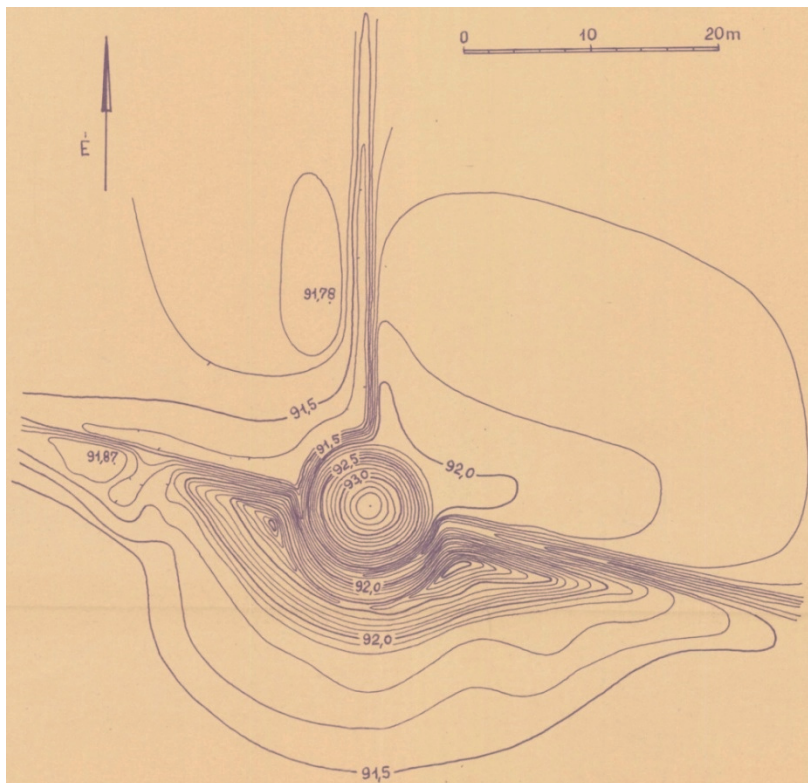
Bár a térképek következetesen jelölik ezt a halmot, alakját nem ismerjük. További gondot okoz, hogy a közvetlen közelben a 19–20. századok során tanyaépületek álltak, melyek építése során szintén torzulhatott a geomorfológia, illetve a halom is ekkor vagy a folyamatos szántás miatt tűnhetett el. Az itt telepített erdő növényzete is nehezíti a kutatást. Ennek a halomnak a tisztázása további vizsgálatokat igényel, az is elképzelhető, hogy az erdő aljnövényzetében – ha torzult alakban is – még fennáll.

GyK01 – névtelen halom EOV 812,499, 137,191

A halom geodéziai felmérése mai állapotában kivitelezhetetlen, annyira sűrűn benőtte a kőkény és az egyéb fák, cserjék. Az 1967-es Gazdapusztai Gyula-féle szintvonalas felmérésből következtethetünk konkrét alakjára (akkor még nem nőtte be a növényzet), azonban ennek pontossága és hitelessége részben megkérdőjelezhető (18. ábra). Mindenképpen szükséges lenne leírtani a növényzetet és térinformatikailag felmérni, ezáltal jobban megismerni a halmot. Konkrét tervdokumentáció elkészítése csak ezután lehetséges, azonban az már most kijelenthető, hogy a Gyulát és Kétegyházát elválasztó határárok és a halmon esetleg még fennálló határdomb mindenképpen megőrzendő tájértékek.

KSz01 – Hegyes-halom EOV 810,065, 137,573

Talán a legszebb a kétegyházi kurgánmező halmai közül, alakja igen karakteres és megkapó. Egyedi tájértéket képvisel a derékszőg alakban átvezető határárok, valamint a csúcsán lévő határdomb és az e köré ásott sekély gyűrű (5. ábra). Az északnyugati oldalon egy jól körülhatárolható, mára betöltődött gödör nyomai láthatók, mely talán egykori kincskeresésre utal (a gödör szakmai egyeztetés után akár vissza is tölthető, a munka kis volumene miatt tervdokumentációt nem igényel). A rókakotorékok visszaszorítása is kívánatos. Természetesen a legjobb lenne a tövében folyó mély és széles vízügyi csatornát betölteni, erre azonban rövidtávon nem látunk esélyt.

18. ábra A Gyula és Kétegyháza határán álló névtelen halom (GyK01) 1966-os szintvonalas felmérése (MNM RégAd XVIII. 282/1967)

Figure 18. Contour map (from the year 1966) of the unnamed kurgan GyK01 between Gyula and Kétegyháza settlements (MNM RégAd XVIII. 282/1967)

KSz02 – Kun-halom EOVS 809,921, 137,233

Rendkívül markáns karaktert ad az egyébként átlagos halomnak a rajta átvezető és hurkot vető határárok, határsánc és a csúcsán emelt határdomb, melyek – mint egyedi tájértékek – feltétlenül megőrzendők (6. ábra). A délkeleti oldalon egy mára elsimult, betöltődött, de még mindig eléggé feltűnő, valószínűleg kincskereső gödör nyoma látható, mely visszatöltendő, volumene miatt azonban konkrét tervrekonstrukciót nem, csak helyszíni kivitelezői egyeztetést igényel.

KSz03 – névtelen halom EOVS 810,125, 137,299

Mivel a halom eleve igen alacsony és kisméretű, ezért nehéz konkrét terv alapján megmondani a helyreállítási teendőket. Azonban helyszíni egyeztetéssel bizonyos bolygatások (kisebb antropogén erodálódás, beásás) visszatölthetők. A tövében átvezető, nyugati szélét roncsoló vízügyi csatornaárok (Kígyósi-főcsatorna vagy Kétegyházi-árapasztó) megszüntetése és feltöltése indokolt, azonban erre rövidtávon nincsen lehetőségünk.

K05 – névtelen halom EOVS 811,116, 137,233

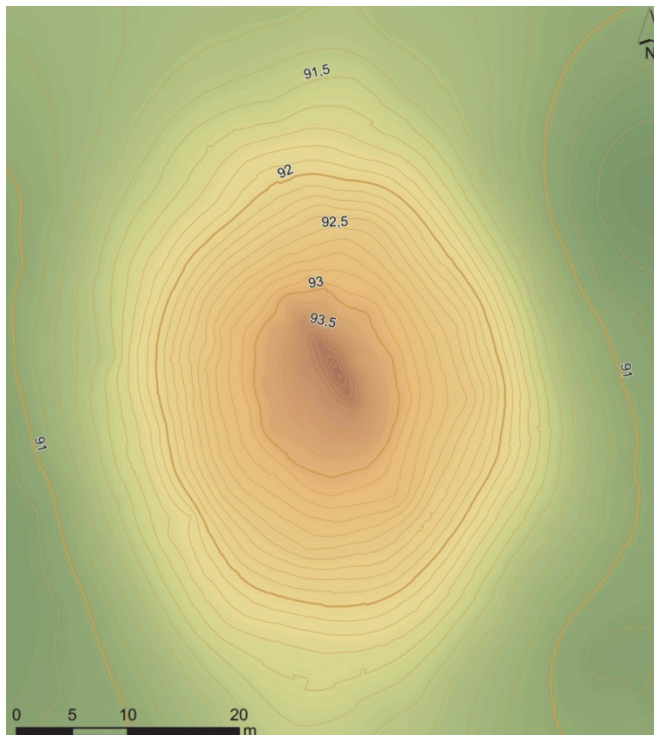
Az egyébként átlagos halomnak igen meghatározó karaktert ad az újkorban köré húzott akolárok, mely mint tájérték megőrzendő antropogén jelenség (7. ábra). A halom tetején azonban kisebb-nagyobb friss beásásokat (talán fémkeresősök kutató gödreit) tapasztaltunk, melyeket feltétlenül vissza kell tölteni. E munka előkészítése és kivitelezése is csak helyszíni egyeztetést igényel.

K08 – névtelen halom EOVS 810,859, 136,891

Régészeti feltárást nem végeztek a halmon, csak egyéb kisebb bolygatások tapasztalhatók felszínén, melyek eltüntetése azonban helyszíni kivitelezői egyeztetés során könnyen orvosolhatók. További kérdés, hogy részben 20. századi ráhordás is található-e rajta.

K16 – Demla-domb EOVS 809,455, 136,629

Az egyébként igen szép alakú halom csúcsán kis „taréj” alakú kiemelkedés van, mely a hajdani szántás következtében alakult ki, illetve maradt meg (19. ábra). Ez az eredeti magasságot mutatja, így mint „tanúhegyet” feltétlenül meg kell hagyni. A taréj két oldalára a földet vissza kellene hordani (kiegészíteni), ez csupán helyszíni kivitelezői egyeztetést igényel. Csúcsán háromszögletű betonoszlop volt, mely kidőlt (vagy kiszántották), most az oldalában fekszik. A betonoszlopot a helyére vissza kellene ásní.

19. ábra A kétegyházi Demla-domb (K16) szintvonalas megjelenítése
Figure 19. Contour map of the Demla-domb (K16) kurgan in Kétegyháza

K17 – névtelen halom EOV 809,762, 136,225

A 19. században ásott, halmon átvezető kisméretű árkot vagy szántóföldi barázda árkát vissza lehetne tölteni, ez a kisebb volumenű munka csak helyszíni kivitelezői egyeztetést igényel.

K18 – névtelen halom EOV 810,123, 135,828

A kurgán csatorna felőli oldalában hatalmas borzktorékok találhatók, melyek megszüntetése indokolt, mert már erősen torzítják a halom alakját, ráadásul a kitermelt föld hosszútávon a belső szerkezetet is tönkreteszi.

K26 – névtelen halom EOV 810,359, 136,043

A kurgán felületén friss (talán fémkeresős) kisméretű, szabályos ásásnyomokat észleltünk. Ezek visszatemetése kis munkával elvégezhető.

K32 – névtelen halom EOV 811,507, 135,651

A halom keleti oldalában húzódó mély csatornaárkok feltöltése hosszútávon indokolt.

Összefoglalás

A temetkezési célból emelt alföldi késő rézkori halomsírok (kurgánok, kunhalmok) régészeti, kulturális, tájképi és természetvédelmi szempontból is kiemelkedő jelentőségű antropogén geomorfológiai jelenségek. A kétegyházi kurgánmező több halmát Gazdapusztai Gyula régész 1966 és 1968 között a helyi termelő szövetkezettel együttműködve tudományos céllal feltárta. A régészeti ásatások következtében több halmot szinte teljes mértékben elhordtak (például a legnagyobb, központi helyzetű Török-halmot is). A feltárások kutatóárkait, gödreit nem ásták vissza, ezek még ötven év elteltével is tájsebekként mutatják az egykori bolygatások nyomait. A Kígyósi-puszta elnevezésű nemzeti parki törzsterületen belül 75 halom található, ezek közül 7 már elpusztítottnak tekinthető, 37 pedig valamilyen szintű helyreállítást igényel. A nemzeti park szándékának megfelelően a Török-halom újjáépítése már megtörtént 2011-ben. Konkrét tervrekonstrukciókkal és részletes javaslatokkal kívánunk hozzájárulni a roncsolt halmok helyreállításához és ezzel a táj rehabilitációjához.

Köszönetnyilvánítás

Itt szeretnénk megköszönni a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóságnak és munkatársainak, Dr. Tirják Lászlónak, Bánfi Péternek, Greksza Jánosnak, Forgách Balázsnak és Csathó András Istvánnak a támogatást. A publikáció megírásához a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal posztdoktori ösztöndíja nyújtott segítséget (PD 121126).

Irodalom

BEDE Á. (2016): *Kurgánok a Körös–Maros vidékén... Kunhalmok tájrégészeti és tájökölógiai vizsgálata a Tiszántúl középső részén. – Kurgans in the land of the Körös and Maros rivers... Landscape archaeological and landscape ecological investigations on mounds in the central part of the Tiszántúl region, Hungary.* – Magyar Természettudományi Társulat, Budapest. 150 pp.

- BEDE Á. – CZUKOR P. (2015): *A Körös-Maros Nemzeti Park Kígyósi-pusztai törzsterületén található halmok állapotfelmérése, tájtörténeti leírása és helyreállítási javaslata*. – Kutatási jelentés. Kézirat. Szeged. 177 pp. – A Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság Kutatási Könyvtára 1222.
- DANI J. – HORVÁTH T. (2012): *Őskori kurgánok a magyar Alföldön. A Gödörsíros (Jamnaja) entitás magyarországi kutatása az elmúlt 30 év során. Áttekintés és revízió*. – Archaeolingua Alapítvány, Budapest. 215 pp.
- DEÁK B. – TÖRÖK P. – TÓTHMÉRÉSZ B. – VALKÓ O. (2015): A hencidai Mondró-halom, a löszgyep-vegetáció őrzője. – Mondró-halom kurgan (Hencida, East Hungary), a refugium of loess grassland vegetation. – *Kitaibelia* 20: 143–149.
- DÖVÉNYI Z. (1986): A szabadkígyósi pusztai mikroklimatikus viszonyai. – The micro-climatic conditions of the Szabadkígyós steppe. – *Környezet- és Természetvédelmi Évkönyv* 6: 81–97.
- DÖVÉNYI Z. – MOSOLYGÓ L. – RAKONCZAI J. – TÓTH J. (1977): Természeti és antropogén folyamatok földrajzi vizsgálata a kígyósi pusztai területén. – Geographical survey of natural anthropogen processes on the pusztai Kígyós. – *Békés Megyei Természetvédelmi Évkönyv* 2: 43–72., 161–163., 174–176.
- ECSEDY I. (1979): *The People of the Pit-Grave Kurgans in Eastern Hungary*. Fontes Archaeologicae Hungariae. – Akadémiai Kiadó, Budapest 1979. pp. 1–85.
- FENTRŐL: A Budapest Főváros Kormányhivatal Földmérési, Távérzékelési és Földhivatali Főosztályának archiv légifotó-oldala. – Internetes elérése: <https://www.fentrol.hu> (2018. március 31.)
- GAZDAPUSZTAI Gy. (1967): Chronologische Fragen in der Alföld-Gruppe der Kurgan-kultur. – *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve* 1966–1967/2: 91–100.
- GAZDAPUSZTAI Gy. (1968): A „kunhalmok”. Az őskor érdekes vallástörténeti emlékei. – *Világosság* 9: 399–401.
- GAZDAPUSZTAI Gy. – TÓTH J. (1966): *Előzetes beszámoló a kétegyházi (Békés m.) halommező szintezési munkálatairól*. Kézirat. Szeged. – MFM RédAd 6797-2016.
- GODÓ L. – TÓTHMÉRÉSZ B. – VALKÓ O. – TÓTH K. – RADÓCZ Sz. – KISS R. – KELEMEN A. – TÖRÖK P. – DEÁK B. (2017): A róka mint ökoszisztéma mérnök – A rókavárak hatása kurgánok növényzetére. In: MIZSEI E. – SZEPESVÁRY Cs. (szerk.): *XI. Magyar Természetvédelmi Biológiai Konferencia „Sikerek és tanulságok a természetvédelemben”*. – Magyar Biológiai Társaság, MTA Ökológiai Kutatóközpont, Eger. p.: 74.
- KERTÉSZ É. (2005): A szabadkígyósi Kígyósi-pusztai védett terület flórája. – *Natura Bekesiensis* 7: 5–22.
- KERTÉSZ É. (2006): A szabadkígyósi Kígyósi-pusztai növényzete. – Vegetation of the „Kígyós-pusztai”. – *A Békés Megyei Múzeumok Közleményei* 28: 17–40.
- KOVÁCS A. – MOLNÁR Z. (1986): A Szabadkígyósi Tájvédelmi Körzet fontosabb növénytársulásai. – *Környezet- és Természetvédelmi Évkönyv* 6: 165–199.
- KRÁLIK J.-NÉ FÜZESI E. (1996): *Újkígyós. Történeti áttekintés*. – Újkígyósért Közalapítvány, Újkígyós. 75 pp.
- KRUPA A. (1981): *Újkígyósi mondák és igaz történetek*. – Békés megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztálya, Békéscsaba. 307 pp.
- MEZŐS T. (2003): A százhalombattai halomsírbemutatójának programja. – *Régi-Új Magyar Építőművészet* 2003(4): 17–19.
- MFM RédAd: Móra Ferenc Múzeum, Régészeti Adattár, Szeged.
- MNM RédAd: Magyar Nemzeti Múzeum, Régészeti Adattár, Budapest.
- MOL: a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest.
- MTA RégInt: Magyar Tudományos Akadémia, BTK, Régészeti Intézet, adattár, Budapest.

- NAGY I. (2012): A kétegyházi Török-halom rekonstrukciója. – Restoration of Török-halom kurgan near Kétegyháza. – *A Békés Megyei Múzeumok Közleményei* 36: 87–108.
- PESTY F. (1983): *Békés megye Pesty Frigyes helynévgyűjtésében. Pesty Frigyes helynévtárából.* Forráskiadványok a Békés Megyei Levéltárból 11. – Békés megyei Tanács V. B. Tudományos-Koordinációs Szakbizottsága, Békéscsaba. 230 pp.
- RAKONCZAI J. (1986): A szabadkígyósi puszta földtani viszonyai és geomorfológiája. – The geological conditions and the geomorphology of the Szabadkígyós steppe. – *Környezet- és Természetvédelmi Évkönyv* 6: 7–18.
- SZATMÁRI I. (2005): *Békés megye középkori templomai.* – *Mediaeval Churches in Békés County.* – Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága, Békéscsaba. 214 pp.
- TÓTH Cs. A. – NAGY P. – PETHE M. – TILDY P. – BRAUN M. – PRÓNAY Zs. (2017): Geofizikai módszerek alkalmazása a kunhalom-kutatásban. In: BALÁZS B. (szerk.): *Az elmélet és a gyakorlat találkozása a térinformatikában VIII.* – Debrecen Egyetemi Kiadó, Debrecen. pp. 375-383.

Author's address:

Bede Ádám
H-6781 Domaszék, 597. tanya
bedeadam@gmail.com

1. táblázat A Kígyósi-pusztza nemzeti parki törzsterület halmai

Table 1. The kurgans in the Kígyósi-pusztza (part of the Körös-Maros National Park)

Jelmagyarázat:

Kód1: az általunk használt kód

Kód2: a Gazdapusztai Gyula által használt sorsszám (nem minden halomnál szerepel)

Jel.: jelentőség szerinti beosztás (lásd BEDE 2016)

Mag.: relatív magasság méterben (zárójelben az egykori magassággal)

Á1: hosszabb átmérő méterben

Á2: rövidebb átmérő méterben

Kód1	Kód2	Település(ek)	Halomnév	EOV-X	EOV-Y	Jel.	Mag.	Á1	Á2
Ú01		Újkígyós	névtelen halom †	806348	137044	6			
Ú02		Újkígyós	Fekete-halom	806742	137151	3	1,2	40	25
Ú03		Újkígyós	névtelen halom	807259	136717	4	0,7	45	25
Ú04		Újkígyós	névtelen halom	808139	137089	4	0,2	20	10
Ú05		Újkígyós	névtelen halom	808263	136824	4	0,8	45	35
Ú06		Újkígyós	névtelen halom	808305	136795	4	0,4	30	25
Ú07		Újkígyós	névtelen halom †	807206	135646	6			
ÚSz01		Újkígyós, Szabadkígyós	névtelen halom	807825	137631	4	0,5	45	20
ÚKSz01	17	Újkígyós, Kétegyháza, Szabadkígyós	Határ-domb	808815	136699	3	1,9	40	38
Sz01		Szabadkígyós	névtelen halom	806452	142036	3	1,5	50	35
Sz02		Szabadkígyós	Templom-halom	807111	142283	3	3	70	60
Sz03		Szabadkígyós	névtelen halom	806785	141961	4	0,2	32	30
Sz04		Szabadkígyós	névtelen halom	809741	141041	4	0,5	45	35
Sz05		Szabadkígyós	névtelen halom	809039	140329	4	0,5	35	32
Sz06		Szabadkígyós	névtelen halom	808419	138564	3	0,2	45	15
Sz07		Szabadkígyós	névtelen halom	809763	139056	4	0,5	38	28
Sz08		Szabadkígyós	névtelen halom	809988	137555	4	0,5	25	20
Sz09		Szabadkígyós	névtelen halom	807779	138241	4	0,7	55	25
Sz10		Szabadkígyós	névtelen halom	807846	138091	4	0,5	50	20
Sz11		Szabadkígyós	Fekete-halom (Zsíros-halom)	806356	137585	3	2,5	50	35
GySz01		Gyula, Szabadkígyós	Határ-domb	809997	140901	3	1,5	65	45
Gy01		Gyula	Gané-halom (Ganéj-halom)	812218	139902	4	0,9	60	20
Gy02		Gyula	névtelen halom †	811204	138501	6			
Gy03		Gyula	névtelen halom	811318	138069	4	0,5	40	25
Gy04		Gyula	névtelen halom	810158	137581	4	0,4	25	15

Kód1	Kód2	Település(ek)	Halomnév	EOV-X	EOV-Y	Jel.	Mag.	Á1	Á2
Gy05		Gyula	névtelen halom	810757	137773	4	0,5	35	25
Gy06		Gyula	névtelen halom	812249	138372	4	0,7	60	35
Gy07	11e	Gyula	névtelen halom	812678	137649	3	1,9	50	40
Gy08		Gyula	névtelen halom †	813104	137548	6			
Gy09		Gyula	névtelen halom †	813293	137541	6			
Gy10		Gyula	névtelen halom †	813111	137369	6			
Gy11		Gyula	névtelen halom †	813122	137216	6			
Gy12		Gyula	Kolerás (Holeraşi), Fekete-halom	813241	137172	3	1,9	55	50
GyK01	11b	Gyula, Kétegyháza	névtelen halom	812494	137195	4	1,3	35	25
GyK02	12	Gyula, Kétegyháza	Nagy-halom	812899	137097	1	2,9	55	40
KSz01	1	Kétegyháza, Szabadkígyós	Hegyes-halom (Kakucsi-halom)	810063	137575	1	4,9	60	45
KSz02	0	Kétegyháza, Szabadkígyós	Kun-halom	809917	137231	1	1,8	45	30
KSz03		Kétegyháza, Szabadkígyós	névtelen halom	810125	137299	4	0,3 (0,6)	18	13
K01		Kétegyháza	névtelen halom	810291	137463	4	0,4	32	27
K02		Kétegyháza	névtelen halom	810458	137284	4	0,6	27	25
K03		Kétegyháza	névtelen halom	810374	137276	4	0,3	20	18
K04		Kétegyháza	névtelen halom	810401	137223	4	0,3	18	18
K05		Kétegyháza	névtelen halom	811117	137231	4	0,5	38	32
K06		Kétegyháza	névtelen halom	810869	136961	4	0,4	20	18
K07		Kétegyháza	névtelen halom	810843	136921	4	0,3	12	10
K08		Kétegyháza	névtelen halom	810859	136891	4	0,7	25	18
K09	5	Kétegyháza	névtelen halom	810851	136859	4	0,5 (2)	40	40
K10		Kétegyháza	névtelen halom	810854	136823	4	0,3	18	10
K11	5a	Kétegyháza	névtelen halom	810867	136809	4	0,5	20	20
K12	5b	Kétegyháza	névtelen halom	810897	136784	4	0,8	35	30
K13	6	Kétegyháza	névtelen halom	810943	136907	4	1,1 (1,8)	38	35
K14		Kétegyháza	névtelen halom	810946	136875	4	0,3	18	15
K15	4	Kétegyháza	névtelen halom	810751	136488	4	0,7	20	20
K16	13	Kétegyháza	Demla-domb	809453	136629	3	1,9	60	40
K17	15	Kétegyháza	névtelen halom	809762	136225	5	0,3 (0,8)	40	30
K18	14	Kétegyháza	névtelen halom	810123	135828	5	0,4 (1,4)	80	45
K19	3b	Kétegyháza	névtelen halom	810499	135786	5	0,1 (0,8)	35	30
K20	16	Kétegyháza	névtelen halom	809981	136487	4	0,9	60	45

Kód1	Kód2	Település(ek)	Halomnév	EOV-X	EOV-Y	Jel.	Mag.	Á1	Á2
K21		Kétegyháza	névtelen halom	810206	136322	5	0,2	30	20
K22		Kétegyháza	névtelen halom	810258	136255	5	0,3	40	25
K23		Kétegyháza	névtelen halom	810283	136221	5	0,4	40	30
K24		Kétegyháza	névtelen halom	810318	136157	5	0,5	35	25
K25		Kétegyháza	névtelen halom	810328	136118	5	0,3	35	25
K26	2	Kétegyháza	névtelen halom	810359	136043	3	1,8 (2,4)	50	35
K27	(4)	Kétegyháza	Török-halom	810618	136155	1	5,3	58	52
K28	3	Kétegyháza	Török-halom	810729	135841	2	6,8	75	65
K29	3a	Kétegyháza	névtelen halom	810905	135757	4	0,5	32	28
K30		Kétegyháza	névtelen halom	811001	135927	4	0,3	14	11
K31		Kétegyháza	névtelen halom	811267	135788	4	0,3	30	20
K32		Kétegyháza	névtelen halom	811507	135651	4	0,7	60	35
K33	7	Kétegyháza	névtelen halom	811851	135885	3	1,9	52	45
K34		Kétegyháza	névtelen halom	811832	135791	5	0,3	38	23
K35		Kétegyháza	névtelen halom	811899	135714	5	0,3	30	25
K36		Kétegyháza	névtelen halom	811987	135617	5	0,2	28	25
K37		Kétegyháza	névtelen halom	811741	135598	4	0,7	50	40